

Sam Riley speelt Ian
Curtis in de documentairefilm

BESCHOUWING 'CONTROL' VAN ANTON CORBIJN

De Ontsnapping

Een desolate sfeer vervuld van dreiging en het verlangen naar ontsnapping kenmerken Anton Corbijns visie op het leven van Ian Curtis, leadzanger van Joy Division, die in 1980 op drieëntwintigjarige leeftijd zelfmoord pleegde. Over rock, epilepsie en *Control*.

Door Patricia Pisters

'A ls je zoveel van iets houdt, dan kan het bijna niet mis gaan,' zei Herman Brood terwijl hij een portret van Anton Corbijn schilderde in een documentaire over Corbijns videowerk. Volgens Brood heeft de domineeszoon zijn succes als fotograaf en videoclipmaker volledig te danken aan zijn liefde voor het vak. Sinds de jaren zeventig, ver voordat hij de nog veel grotere der aarde voor de lens kreeg, maakte Cor-

bijn talloze foto's van Brood. Maar toen Corbijn het album *Unknown Pleasures* van Joy Division hoorde, reisde hij spoorlags naar Engeland, waar hij sindsdien woont.

'Control is een persoonlijke film,' heeft Corbijn gezegd over het filmportret dat hij maakte van Ian Curtis, zanger van het inmiddels legendarische Joy Division. 'Toen ik mijn foto's van 1979 en begin jaren tachtig weer terug zag, ervoer ik die hele periode weer opnieuw: het gevoel van de wind bij het

wachten op de bus, de wanhoop geen thuis te hebben, geen geld, en het ritueel van een plaat kopen en te beluisteren.'

Het was in die tijd dat Corbijn naast foto's ook videoclips begon te maken. 'Dr. Mabuse' van de Duitse band Propaganda was de eerste. Vol schaduwen en met een dreigende sfeer en referenties naar de expressionistische films van Fritz Lang, werd het een veelbesproken clip. 'Dr. Mabuse' kenmerkte zich door het gebruik van grofkorrelig zwart-wit-materiaal, een onscherpe focus en een soms bijna tastbare mist. Juist dat gaf 'beweging en leven', zei Corbijn.

Waar veel clips juist een gladde, afstandijkere *hightech look* hadden, gaven de video's van Corbijn het gevoel dat ze door de handen van de maker waren gegaan, en met *low tech*-middelen waren gemaakt. In de prachtige clip *Heart Shaped Box* van Nirvana was dat ook echt zo: elk beeldje was met de hand ingekleurd, waardoor de kleuren een buitengewone intensiteit kregen.

een lange lijst in zijn hand. Hij kocht alles op cd, plus een stel uitheemse instrumenten, en eenmaal terug in New Mexico sloot hij zich op in zijn kamer in het ouderlijk huis. 'Dit was de muziek waar ik mijn hele leven naar op zoek was geweest,' zegt hij. 'Bij vrijwel elk liedje dat ik ooit hoorde, droomde ik dit soort klanken erbij. Er zijn momenten in Tom Waits' muziek die in de buurt kwamen. Maar ik wist niet dat er iets bestond dat al mijn verwachtingen zou inlossen. De georganiseerde rommeligheid, de bitterzoete melodieën, de dronken walsjes. Het is muziek die zich nooit inhoudt. Zo ontketend, en zo humaan.'

In deze wonderlijke muziek was een hoofdrol weggelegd voor de blaasinstrumenten, en Condon speelde al jaren trompet. 'Loodgieterswerk,' lacht hij. 'Glimmende pijpen, meer is het niet. Maar ik voel me er intens mee verbonden. Het instrument raakt je mond en je lichaam tegelijk. Soms is het alsof je zelf het instrument bent.' Hij begon wat te blazen op een Eufonium (iets tussen tuba en trompet in) en een Franse hoorn, en merkte tot zijn vreugde dat hij het net zo bouwvallig kon laten klinken als zijn geliefde Balkanorkesten. 'Ik ging energieke spelen, met veel vibrato. En toen kwam het vanzelf. Van die sloppy noten die tegen elkaar aanschuren, waardoor het klinkt of het instrument kapot is. Later, toen ik in Parijs speelde met mensen uit die contreien, kwam ik erachter dat zoiets heel gecalculeerd is.'

Als blazer klinkt Condon helemaal écht. Althans: voor de oren van een niet-kenner. Maar hij is nooit op de Balkan geweest. Hetgeen grappige vragen oproept over het begrip authenticiteit - iets dat in wereldmuziekring vaak nogal een heet hangijzer is. Zelf maakt hij zich daar niet druk om. 'Er zijn Duitsers die de blues spelen, Tsjechische rockabilly-groepen, het gebeurt overal. Ik trek een grens in dat debat op het moment dat muzikanten de muziek niet meer voelen, en het is meestal vrij duidelijk wanneer dat gebeurt. Dan wordt het een novelty.'

Beginnersfout

Het is een modern verschijnsel dat je beroemd kunt worden zonder het in de gaten te hebben. Maar sommige dingen zijn niet veranderd. Als je muziek wilt blijven maken, als je er van wilt leven, komt onherroepelijk het moment dat je er mee naar buiten moet, in het felle licht van de schijnwerpers. En dat viel nog niet mee voor Zach Condon.

Overal wilden ze hem hebben. En, beginnersfout, hij wilde overal ja op zeggen. Ietwat overhaast formeerde hij een band.

Er werden shows geboekt in hippe New Yorkse zalen als The Knitting Factory en The Bowery Ballroom. De bloggers stonden verwachtend op de eerste rij. 'Ik vond het zó moeilijk,' zegt Condon zacht. 'Zó raar om in die meute op te staan en te zeggen: hallo, ik ben het, ik ben die jongen waar jullie het allemaal over hebben. En nog altijd ben ik aan het proberen te vergeten dat ik bekeken word. Ik weet dat sommige mensen niets liever willen dan dat, maar mij valt het zwaar.'

Zijn eerste tour duurde veel te lang, en intussen moest hij leren een zakenman te worden en te accepteren dat er cijfertjes kleven aan datgene waar hij zo zielsveel van houdt. Gevolg: Condon kreeg last van stress en uitputtingsverschijnselen, moest het laatste deel van de tour afzeggen, en trok zich terug in zijn jongenskamer. Een half jaar lang geen shows, geen zaken, geen pers. 'Al die tijd was er naast pure opwinding ook een onderstroom van angst. Wat gaat dit betekenen voor mijn leven? Is dit wel wat ik wil? De enige manier om daar achter te komen, was om een nieuwe plaat te schrijven, en te zien of muziek me nog steeds dat fantastische gevoel kon bezorgen.'

Hij werd snel gerustgesteld. Toen hij de eerste tonen van wat inmiddels *The Flying Club Cup* is geworden op de band had gezet, wist hij het meteen. 'Dit is perfect! *This is what I love to hell and back.*' De cd borduurt grofweg voort op hetzelfde recept, al zijn veel liedjes iets Fransers getint (hij woonde het afgelopen jaar af en aan in Parijs), en hoor je hier en daar accenten die aan het Midden-Oosten doen denken. Met onvergetelijke songs als 'A Call to Arms', 'Cliquot' en 'In the Mausoleum' is hij glansrijk geslaagd in zijn oorspronkelijke opzet: een handvol waarachtig memorabele melodieën bedenken.

Dat weet hij zelf ook. Het geeft hem, voorlopig althans, de moed om door te gaan. 'Het is bijna grappig,' zegt hij, 'om te zien hoezeer ik mijn leven veranderd heb voor één ding. Vanaf het moment dat ik besloot om deze muziek te gaan maken, is het of al het andere van de aardbodem is verdwenen. Ik ging niet meer naar school, niet meer uit, verloor het contact met de meeste van mijn vrienden. En ik verloor mezelf... Ik verdween. Mijn obsessie is de motor van alles. En dat is okay, *I guess.*' Een flauw lachje, een opgehaalde schouder. 'Of laat ik zeggen: ik hoop dat dat okay is. Er is op dit moment niet veel dat ik zeker weet.'

Beirut's The Flying Club Cup' ligt vanaf 8 oktober in de winkel. Op 15 november treedt de groep op in Paradiso, Amsterdam

Kroepoek voor de kinderen

■ De herfstvakantie is weer in aantocht en dat betekent: een overdosis nieuwe kinderfilms. Zo vindt in Amsterdam voor de eenentwintigste keer het kindermediafestival *Cinekid* plaats, maar ook in de reguliere programmering worden we bedolven onder een kersvers kinderfilmaanbod. Aan alle leeftijden is gedacht: van de allerkleinsten (*Willie en het Wilde Konijn*, *Plop en de Pinguin*) tot de jonge pubers (*Timboektoe*). Keuze genoeg dus, ook qua kwaliteit.

FILM

Zo trekt Disney weer eens een blik voor spelbare zoetsappigheid open met *Meet the Robinsons*, waarin weesjongetje Lewis in de toekomst eindelijk een thuis vindt bij een prettig gestoorde familie. Disney maakte de film zonder Pixar (*Finding Nemo*, *Ratatouille*) en dat is er helaas aan af te zien: de plot is rommelig, de leuke vondsten onvoldoende uitgewerkt en de moraal overheerst. Falen is niet erg, preekt de film, daar leer je immers van.

Ook in Sony's computeranimatie *Surf's Up* leert de hoofdrolspeler, pinguïn Cody, een belangrijke les: winnen is niet het belangrijkste, vriendschap wel. Ook hier geen extra punten voor originaliteit. Maar de film heeft wel een fris gegeven: het is 'geschoten' als een documentaire, met interviews en reportages.

Voor een visuele traktatie kan je terecht bij *Azur en Asmar* van Michel Ocelot, maker van *Kirikou en de Heks*. De film heeft een uitgebalanceerd verhaal, maar mist soms wel de nodige vaart en een echte climax.

Het blijft moeilijk om kinderfilms te maken die ook voor volwassenen aantrekkelijk zijn. Maar regisseuse Mischa Kamp en scenariste Tamara Bos laten met *Waar is het paard van Sinterklaas?* (winnaar van de *MovieSquad Junior Award Utrecht*) zien dat het kan. In dit vervolg op het be kroonde *Het paard van Sinterklaas* mag de Chinese Winky Wong voor Amerigo zorgen. Maar dan raakt ze hem kwijt. De kinderen leven mee met Winky, de rest kan genieten van de perfect getroffen karakters. Zoals de licht-narcistische schooljuf Sigrid (Anneke Blok). Intussen worstelen Winky en haar familie nog steeds met typisch Nederlandse fenomenen, zoals de schooltraktatie. Terwijl andere ouders zwoegen op eetbare kunstwerkjes, geeft Winky's vader - eigenaar van een Chinees restaurant - plakken kroepoek mee. 'Dat vindt iedereen lekker.'

Bregtje Schudel

Ook een speels soort surrealisme à la Jean Cocteau typeerde de videoclip van Corbijn al vanaf het begin. In *Red Guitar* stond slechts David Sylvians torso in een woestijn, in *Seven Seas* liepen Echo and the Bunnymen als pinguïns en vissen verkleed over het podium, in *Enjoy the Silence* stapte de leadzanger van Depeche Mode 'Super 8-korrelig' in een vuurood koningsgewaad door de Schotse hooglanden. En in *Atmosphere*, gemaakt acht jaar na Curtis' dood, bracht Corbijn een hommage aan Joy Division door kinderen in zwarte en witte monnikspijnen over een strand te laten lopen terwijl ze levensgrote afdrukken van Corbijns eigen foto's van Curtis droegen. Ook hier waren de sfeer, de eenvoud en het vervreemdende karakter bepalend voor de kracht van de clip. 'Ik heb geen idee waar zijn video's allemaal over gaan,' zei U2's Bono over Corbijns werk. 'Maar als je ze op een rijtje zet, voel je dat er een persoonlijk verhaal achter zit en hij ook zijn eigen verhaal vertelt via de mensen met wie hij werkt.'

Corbijn brengt Curtis liefdevol, maar zonder te mythologiseren of idealiseren, in beeld

Zichtbaar is de hand van de filmmaker wederom in *Control*. Naast het verhaal maakt de korreligheid van het beeldmateriaal (zwart-wit) voelbaar hoe desolaat het leven in Manchester was. 'Grey, miserable and I wanted to escape it my whole life,' zegt Curtis in de film over die stad.

Corbijn brengt Curtis zelf liefdevol, maar zonder te mythologiseren of idealiseren, in beeld.

Het verhaal van Joy Division en het Manchester van destijds kwam ook aan de orde in *24 Hour Party People* van Michael Winterbottom. Die film draait om Tony Wilson, eigenaar van Factory Records, het label van Joy Division (en later New Order). Wilson geeft commentaar op de exorbitant in beeld gebrachte muziekgeschiedenis van Manchester. Veel explicieter dan *Control* geeft deze film de sociaal-politieke context van Joy Division weer. Met nieuwsberichten worden de stakingen van arbeiders en ziekenhuispersoneel en neofascistische demonstraties in het gedeprimeerde pre-Thatcheriaanse Engeland in herinnering geroepen. Joy Division wordt in deze film nogal onsympathiek voorgesteld: de band wordt geportretteerd door de ironische ogen van Tony Wilson en acteur Sean Harris zet een nare Curtis neer, op wiens epilepsie-

aanvallen de overige bandleden onverschillig reageren.

Pre-epileptisch

In *Control* wordt Curtis gespeeld door Sam Riley, die hem veel sympathieker neerzet. De film begint wanneer Curtis als tiener in de ban is van Roxy Music, David Bowie en de Sex Pistols, met zijn jeugdliefde trouwt en de toekomstige bandleden van Joy Division ontmoet. Corbijn legt het perspectief bij Curtis. In voice-over horen we af en toe zijn poëtische teksten. We zien hoe hij op het arbeidsbureau een meisje ontmoet dat een epilepsieaanval krijgt, waarna hij het nummer 'She's lost Control' schrijft. 'Love will tear us apart' wordt uitgevoerd nadat Curtis verliefd is geworden op de Belgische Annik Honoré, wiens kant van het verhaal ook in de film is verwerkt.

Maar behalve op de muziek en zijn tragische liefdesleven, ligt de nadruk op Curtis' epilepsie en zijn angst de controle te verlie-

zen. De ziekte, en de met veel bijwerkingen gepaard gaande medicijnen die in de jaren zeventig werden voorgeschreven, kunnen in de film als een van de oorzaken van Curtis' zelfmoord worden gezien. Tegelijkertijd lijken de epileptische aanvallen ook onderdeel van de intensiteit waarmee hij muziek maakte. Epilepsie is in essentie een chaotische versnelling van activiteiten in het zenuwstelsel, veroorzaakt door op hol geslagen neurotransmitters. De intensiteit van Curtis' performances, zijn stem, maar vooral zijn bewegingen, zouden op die manier als 'pre-epileptisch' gezien kunnen worden: een vorm van versnelling en intensiteit die kan overgaan in oncontroleerbaarheid. We zien Curtis tijdens een performance die plotse-ling omslaat in een epileptische aanval. 'This is not happening to me but to someone dressed in my skin. I have no control anymore. I never meant it to be this big. They don't know how much I give when I'm up there singing,' zegt de voice-over.

De intensiteit van de wens om te ontsnappen komt in de performance van Riley en in de stemmige beelden van Corbijn perfect tot uitdrukking.

LFI

'Control' draait vanaf 11 oktober in de bioscoop

My First Joy Division

■ Als iets je werkelijk aan het hart gaat, verdient het aanbeveling eens niet subtiel te zijn. Vandaar dit vriendelijke verzoek: mogen The Killers dood? Reden is dat de band uit Las Vegas het onzalige idee heeft opgevat de mensheid te moeten tergen met een door een overdosis aan pathos

FILM

wanstaltig trillende cover van 'Shadowplay', een song oorspronkelijk van Joy Division. Deze versie is te vinden op de verder overigens voorbeeldige soundtrack van *Control*.

Nee, het is géén rockfilm, benadrukt maker Anton Corbijn dezer dagen bij herhaling. En gelijk heeft-ie, want hij beseft terdege wat de gevaren zijn van het maken van zo'n biopic. Joy Division is een van die hoogst zeldzame bands die mensen claimen als hun persoonlijke heiligdom. Noem het: de kerk van Ian Curtis, naar de zanger die zichzelf in 1980 verhing. Destijds had het kwartet uit Manchester niet meer dan één plaat uitgebracht, *Unknown Pleasures*, maar die bleek voor veel mensen voldoende om een leven op te kunnen teren. Corbijn is bepaald niet de enige. Ze zullen allemaal naar zijn film kijken met die ene vraag in hun achterhoofd: is dit mijn Joy Division, mijn Ian Curtis? Het antwoord kan nooit anders dan ontkenkend luiden. Géén rockfilm derhalve.

De muziek van Joy Division vind je op drie platen, twee daarvan postuum, een handvol twelve inches en paar singles. Maar ruim vijftig jaar later lijkt het op eens alsof je met het oeuvre een iPod Nano kan vullen. Joy Division is een markt, of de kerk van Ian Curtis zich daar nu boos om maakt of niet. Mijn Joy Division hoor ik niet terug op de opnieuw gemasterde cd's van *Unknown Pleasures*, *Closer* en *Still*, aangevuld met danig opgepoetste live-opnamen. Ja, ze klinken beter, helderder. Maar het is belangrijker wat ze níét doen: ze transporteren me maar niet naar 1979. Naar een elpee met een zwarte hoes, zonder naam, met in het midden wat kriebelijntjes. Tergend langzaam openbaarde zich door middel van deze tien liedjes het mysterie muziek. Zo'n wonder laat zich onmogelijk herhalen. En zo slinkt zelfs de beste muziek op den duur onvermijdelijk tot een schim van zichzelf.

David Kleijwegt